

Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları: Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

13 . HAFTA

Neo-liberalizm, küreselleşme ve düzenleyici-denetleyici kurumlar

- Düzenleyici ve denetleyici kurumlar (DDK):
 - Küreselleşmenin, kapitalizmin küresel standartlarla işleyişinin, ulus devletlerin de yeni kamu işletmeciliği ilkelerine göre örgütlenmesinin somut göstergeleri.
 - Küreselleşme, ulus devletlerin ekonomik sınırlarını aşındırarak küresel sermayenin bu sınırlardan akışını kolaylaştırmıştır. Bu olgu, ulusal nitelikte olmakla birlikte içinde artık yabancı sermayenin de geniş ölçekte faaliyette bulunduğu ulusal pazarların milli-gayri milli ayrımı yapılmadan, küresel sermayenin kendini güvende hissedeceği yeni bir düzenleme ve örgütlenme düzenini beraberinde getirmiştir.

Neo-liberalizm, küreselleşme ve düzenleyici-denetleyici kurumlar

- DDK'lar bu yaklaşım içinde, ekonomi ve siyasetin ayrılması ve piyasaları düzenleyen kamu örgütlerinin siyasi iktidarların müdahalelerinden olabildiğince özerk bir yapıda çalışabilmesi beklentisi ile 1980 sonrasında kurulmuşlardır.
 - 1981'de kurulan Sermaye Piyasası Kurulu ilk DDK'dır. SPK'yi, 1994'te AB ile gümrük birliğine girmeden hemen önce kurulan Rekabet Kurumu ile radyo-TV yayıncılığında kamu tekelinin kaldırılmasıyla birlikte aynı yıl Radyo-Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) kuruluşu izlemiştir. İzleyen dönemde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), Telekomünikasyon Kurumu (günümüzde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu), Şeker Kurumu, Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu, Kamu İhale Kurumu ile Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu kurulmuştur.

Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

- Yetkili oldukları piyasalar üzerinde, kural koyma, izin verme, denetleme ve yaptırım uygulama türünde yetkiler kullanırlar.
- Tüzel kişiliğe sahiptirler.
- Yönetim-siyaset; ekonomi-siyaset ayrımı temelinde kurulduklarından; karar vermede bağımsız oldukları, hiçbir makamın, kişinin kararlarını etkileyecek biçimde müdahale edemeyeceği, kuruluş yasalarında düzenlenmiştir.

Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

- Ana gelir kaynağı (bütçe) düzenledikleri sektörden gelir (katkı payı, lisans ücreti vb).
- Biçimsel olarak idari ve mali özerklikleri vardır.
- İşlemleri yargı denetimine tabiidir.
- Ayrıca, Devlet Denetleme Kurulunun, Sayıştay'ın ve ilgisine göre Cumhurbaşkanı veya ilgili bakanın denetimine tabiidir.

Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

- Kolektif iradeyle karar alır. Karar organları, üye sayısı 5 ila 9 arasında değişen üyelere oluşmaktadır.
 - RTÜK üyeleri TBMM'ce atanmaktadır. Üyeleri, TBMM ve Cumhurbaşkanınca atanan Kişisel Verileri Koruma Kurumu dışında diğer kurumların üyeleri doğrudan Cumhurbaşkanınca atanmaktadır. Üyelik için kamu görevlisi olmak bir koşul değildir.

Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

- Daha önce 5 veya 6 yıllığına atanan üyelerin görev süresi, RTÜK hariç (6 yıl) 4 yıllla sınırlandırılmıştır.
- Üyelere ilkece, yasada belirtilen özel koşullar gerçekleşmedikçe görevden alınamama şeklinde görev güvencesi sağlanmıştır. Ama bunun pratikte anlamı yoktur. Geçmişte gerektiğinde yasa değişikliğine gidilerek mevcut üyelerin görevlerine son verilmiştir.
 - 2018'de 703 sayılı KHK ile dört yılını tamamlayan mevcut üyelerin görevi sonlandırılmıştır.
 - Üst düzey kamu yöneticileri için getirilen uygulama; cumhurbaşkanının görev süresinin sona ermesiyle yöneticilerin görev süresinin de sona ermiş sayılması, Kurul üyeleri için de geçerlidir (RTÜK hariç).

Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

- DDK'lar 1990'lı yıllarda ve 2000'li yılların başlarında, bağımsızlığı çağrıştıran özerklikleri, piyasalar üzerindeki kapsamlı yetkileri ve geniş mali kaynakları nedeniyle akademik, siyasi ve yönetsel tartışmalara konu olmuştur.
- Ancak 2000'li yıllarda yapılan düzenlemelerle (5018 sayılı ve 3046 sayılı yasalar) özerklikleri geniş ölçüde daraltılmıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişle birlikte bu daralma daha da artmıştır.
- Yeniden merkezileşme politikaları bağlamında Şeker Kurumu ile Tütün ve Alkol Piyasası Kurumu kapatılarak yetkileri, ilgisine göre Sağlık Bakanlığı ile Tarım Bakanlığına aktarılmıştır.
- 2008 küresel finans kriziyle birlikte uluslararası düzeyde, düzenleyici devlet ve bu bağlamda düzenleyici kurumların yükseliş süreci sönümlenmeye başlamıştır.
- Yakın dönemde iki yeni düzenleme kurumu kurulmuştur. Bunlar 2018 yılında kurulan Nükleer Düzenleme Kurumu ile 2019 yılında kurulan Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme/Denetleme Kurumudur. Son kurum, Hazine ve Maliye Bakanlığının Sigortacılık Genel Müdürlüğü ile Sigorta Denetleme Kurulunun kapatılmasıyla oluşturulmuştur.

Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

Kurum	KT	Üye S.	Görev alanı
Sermaye Piyasası Kurulu	1981	7	Sermaye piyasaları
Rekabet Kurumu	1994	7	Mal ve hizmet piyasaları
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	1994	9	Radyo-TV yayıncılığı
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu	1999	7	Bankacılık
Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu	2000	7	Telekomünikasyon
Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu	2001	9	Elektrik, doğal gaz, petrol ve LPG
Kamu İhale Kurumu	2002	9	Kamu ihaleleri
Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu	2011	9	Muhasebe standartları, bağımsız denetim kuruluşları
Kişisel Verileri Koruma Kurumu	2016	9	Kişisel verilerin, temel hak ve özgürlüklere uygun şekilde işlenmesini sağlamak; hak ihlallerine ilişkin şikâyetleri karara bağlamak
Nükleer Düzenleme Kurumu	2018	5	Nükleer güvenlik, korunma, radyasyon ve radyoaktif maddelerin yönetimi vb.
Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu	2019	5	Sigortacılık ve özel emeklilik